

# prostorno planiranje i obnova sela

**jasenka kranjčević**

ministarstvo prostornog uređenja,  
graditeljstva i stanovanja,  
zagreb, hrvatska

## **ukratko o karakteristikama ruralnog prostora hrvatske**

—→ Prema podacima iz godine 1991. ruralni prostor<sup>1)</sup>, zauzima 93% kopnene površine Hrvatske. U njemu živi 46% stanovništva,<sup>2)</sup> dok je prosječna gustoća naseljenosti 84,62 stan/km<sup>2</sup>.<sup>3)</sup>

Od 6694 naselja koliko ih je u Hrvatskoj, 91% naselja broji manje od 1000 stanovnika,<sup>4)</sup> dok u naseljima do 2000 stanovnika ukupno živi 41,1% stanovništva.<sup>5)</sup>

Navedeno znači da u Hrvatskoj prevladavaju mala naselja, sa relativno slabo naseljenim prostorom.

## **prostorna raznolikost ruralnog područja hrvatske**

Promatramo li prostor Hrvatske po regijama, ruralni prostor može se grubo podijeliti na tri osnovna tipa: panonski (ravničarski), planinski (gorski) i mediteranski (Istra i Dalmacija). Svaka regija ima vlastiti osebujan socijalni, gospodarski i kulturni karakter. A naselja se razlikuju po smještaju, veličini, strukturi i obliku.

U ravničarskom dijelu naselja su u pravilu pravilnoga linijskog tipa i veća po broju stanovnika. U planinskom dijelu naselja su nepravilnog oblika, mala i s nepravilnim rasporedom kuća. A u Dalmaciji naselja su zbijena na malim površinama.

1) Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske, (nacrt). Ministarstvo prostornog uređenja graditeljstva i stanovanja, Zagreb srpanj 1996., str. 71.

2) Ibid, str. 71, popis stanovništva iz 1991.

3) Ibid, Uvod.

4) Ibid, str. 58.

5) Ibid. str. 59.

Tradicionalne kuće u kontinentalnom dijelu građene su od drveta, a kuće u Istri i Dalmaciji od kamena.

### potreba organiziranja obnove sela u hrvatskoj

Osim pozitivnih posljedica koje je donjela urbanizacija,<sup>6)</sup> i ruralni prostor Hrvatske pokazuje sve veće znakove globalne krize i to sa sociogospodarskoga i kulturno-prostornog aspekta, a sve više i u odnosu na okoliš i razvoj.<sup>7)</sup> Uz to treba dodati i velika ratna razaranja koja je najviše pretrpio ruralni prostor.

U proteklom razdoblju urbanizacija i industrijalizacija bili su osnovni ciljevi razvitka. Selo je bilo na margini zanimanja, a u većini malobrojnih prostornih planova za sela, unašani su gradski elementi.

Ukratko, planiranje razvitka ruralnih prostora nikada nije uvedeno. Kriza ciljeva tog razvoja posebno se ogledala u činjenici što nije bilo politike koja bi se istovremeno temeljila na ekonomskoj osnovi, privatnom vlasništvu te očuvanju kulturnih i prirodnih vrijednosti.

Postojeće stanje sela i ruralnog prostora danas više ne odgovara suvremenim potrebama ni pojedinaca ni društva. Stoga je i na našim prostorima sve veća potreba za drukčijim, "novim" selom i ruralnim prostorom koji bi zadovoljio sve suvremene pojedinačne i opće potrebe. Da bi se moglo udovoljiti svim potrebama nužno se nameće planiranje razvitka ruralnog prostora sa socio-gospodarskoga i kulturnog aspekta. Tako se u Hrvatskoj sve više učvršćuje potreba planiranja ruralnog prostora kao specifične planske discipline, kojom bi se:

- cjelovito rješavalo pitanje ruralnog prostora i sela,
- osigurala, očuvala i razvijala važnost ruralnog prostora i sela i njihovih vrijednosti,
- potakla razvojna usmjerenja koja bi omogućila daljnji napredak,
- probudio interes lokalnog stanovništva.

Prilikom planiranja razvoja ruralnog prostora ne misli se zanemariti važnost grada, selo pored grada treba biti i ostati. Kako bi to prof. Magel u knjizi **Was braucht das Dorf der Zukunft (Što je potrebno selu budućnosti)** rekao, selo i grad moraju biti u odnosu kao muž i žena.

Pojam, postupak i provedba planiranja razvitka ruralnog prostora na bavorski način u Hrvatskoj u samom je začetku, a obnova sela u Hrvatskoj provodi se na ratom zahvaćenim područjima (a zbog potrebe brzog djelovanja) i odnosi se najviše na popravak ili ponovnu izgradnju uništenih kuća i naselja.



- 6) Proces urbanizacije ne podrazumijeva samo migriranje stanovništva iz sela u grad, nego i preobrazbu gospodarske strukture, složeniju podjelu rada, uslužnih službi i organizacije života uopće, povećan dohodak i opći napredak. Ona je po regijama različitog intenziteta, a vodi smanjenju seoskoga i porastu gradskog stanovništva i sve većoj koncentraciji u velikim gradovima.
- 7) Migriranje stanovništva iz sela u grad, sve veća nezaposlenost u ruralnom prostoru, zatvaranje poljoprivrednih zadruga, smanjenje obradivih površina, širenje gradova na kvalitetne poljoprivredne površine, zagađenost, otežana opskrba vodom, loši sanitarni uvjeti, velike količine nezbrinutog otpada, građevnog materijala koji štete zdravlju, otežan promet i dr.

Da bi se ostvarila kvalitetna provedba odgovornost leži i na funkcioniranju komunalne politike, djelotvornijoj organizaciji uprave, neprekidnom obrazovanju službenika i planera, izgradnji potrebne infrastrukture, rješavanju pitanja vlasništva, organiziranju poljoprivrede koja će poštivati okoliš, u samopomoći, u uspostavi cjelovitog sustava planiranja na državnoj, županijskoj i općinskoj razini.

Zasad, radi poboljšanja stanja u ruralnom prostoru, na državnoj razini usvojeni su sljedeći dokumenti/instrumenti: Strategija razvoja poljoprivrede Republike Hrvatske, Strategija razvoja turizma, Nacionalni program razvoja otoka, Nacionalni program demografske obnove, a u postupku donošenja je Strategija prostornog uređenja Hrvatske.

Danas je izrada i donošenje prostornih planova namijenjenih ruralnim prostorima, prema Zakonu o prostornom uređenju<sup>8)</sup> iz 1994, na razini lokalne samouprave. To znači da lokalna samouprava sama snosi odgovornost za izradu planova. No između ostalih poteškoća, za uspostavu cjelovitog sustava prostornog uređenja prema navedenom zakonu, jest i pomanjkanje svijesti na razini lokalne samouprave o potrebi za kreiranjem vlastite budućnosti putem razvojnih i prostorno planskih dokumenata, a to znači nedovoljna pripremljenost i obrazovanost planera.

U Hrvatskoj se obnova sela najčešće promatra samo kao građevinska obnova ili se poistovjećuje s prostornim planiranjem, a rijetko se shvaća kao integrativno prostorno planiranje, odnosno kao prostorno projektna zadaća sa sociokulturnom, ekonomskom i demokratsko-političkom dimenzijom. U užem smislu obnovu sela može se promatrati na bilo kojem području, na kojemu stanovnici zajednice mogu djelovati.

Takva obnova sastoji se zapravo u ideji višestruke važnosti sela u sklopu razvitka i jednakom prioritetu svih seoskih funkcija (stambenih, poljoprivrednih, rekreativnih). Pristup takvoj obnovi jest u spoznaji da se pojedini sektori ne ponašaju neovisno o ostalima. To znači da treba gledati cjelovitu funkciju ruralnog prostora i sela. U tome je razlika od dosadašnjeg poimanja obnove sela.

Obnovu sela treba smatrati zbrojem svih mjera na svim područjima. Općina mora naći put kako ostvarivati politiku jedinstvenoga, neposrednog životnog prostora svim stanovnicima, da stanovnici osjete identifikaciju s vlastitim okruženjem u kojem žive i u koji su se uživjeli.

Ukoliko bi se na našim prostorima primjenila bavarska metoda obnove sela, obnovu bi trebalo organizirati na tri razine: nacionalnoj, regionalnoj/županijskoj i općinskoj. Tijela na općinskoj i županijskoj razini u prvoj bi fazi skupljali projekte koji bi uključivali analize razvoja na širokom spektru djelovanja od poljoprivrede, turizma, malih zanata, poduzetništva i privatne inicijative, pa sve do analize prirodne i kulturno povijesne baštine. Projekti bi se zasnivali na interdisciplinarnoj osnovi pod vodstvom stručnjaka. Rezultati takva rada bili bi prijedlozi projekata i aktivnosti iz kojih bi se izdvojili oni kojima bi se dao prioritet. Uključivanje lokalnog stanovništva u ovakve projekte poticalo bi daljnje aktivnosti i ostvarivalo konkretne rezultate na terenu.

Iz svega navedenog slijedi da je Hrvatska u odnosu na obnovu sela pred velikom zadaćom, pa je stoga razmjena iskustva Bavorske i Hrvatske itekako velika pomoć u planiranju razvoja ruralnog prostora i obnovi sela u Hrvatskoj.



8) Narodne novine broj 30/94.